

Principatele Române înaintea Europei: o carte-manifest a principelui Gheorghe Bibescu

Prof. univ. dr. GHEORGHE BICHICEAN
Univ. „Petru Maior” Târgu-Mureș

Abstract

*Romanian Principalities in Front of Europe:
A Manifest-Book of Prince Gheorghe Bibescu*

The purpose of this paper is to reveal a book of small dimensions that can be found today at „Astra” Library from Sibiu. It has been first written in French, in 1856, in the context of the Peace Conference from Paris, by Gheorghe Bibescu, the former ruler of Wallachia, who signed it with the pseudonym Sanejouand; one year later, it has been translated into Romanian and published by using the Cyrillic alphabet.

The book has not been known so far and its importance consists on revealing Gheorghe Bibescu’s attitude towards unity, so as his knowledge on Romanian history, as we may conclude by considering the historical, political and legal arguments he has brought out.

Keywords: *Romanian Principalities, Gheorghe Bibescu, 1856, Romanian unity, “Astra” Library, Sibiu.*

În colecțiile speciale ale Bibliotecii ASTRA din Sibiu - Cota C.I./88, nr. inventar 2715 - se găsește o carte de mici dimensiuni, care mi-a atras atenția de la început prin titlu (*Principatele Române înaintea Europei*), prin conținutul și mesajul său, prin momentul redactării și publicării. Cartea a fost scrisă de Gheorghe Dimitrie Bibescu, principe al Țării Românești în perioada 1842-1848.¹

Gheorghe Bibescu a scris și publicat această carte în anul 1856 la Paris, în momentul desfășurării Conferinței de pace care a urmat războiului Crimeei (1853-1856). Conferința de la Paris s-a reunit în perioada 25 februarie - 30 martie 1856, fiind prezidată de contele

¹ Gheorghe Bibescu s-a născut la Craiova în anul 1804 și a murit la Paris, la 1 iunie 1873.

Walewski, ministrul de externe al Franței. Rusia a fost marea perdantă în urma războiului și a hotărârilor Conferinței. La Paris s-a proclamat autonomia Principatelor Române, supunându-se hotărârii unirea Moldovei cu Țara Românească și internaționalizarea Dunării. Rusia, care nu mai conta ca putere în Europa, era obligată să retrocedeze Moldovei trei județe din sudul Basarabiei (anexate cu „bunăvoința” Turciei prin pacea de la București, în 1812), adică Bolgrad, Cahul și Ismail. Un adevărat act de justiție ar fi impus ca întreg teritoriul dintre Prut și Nistru să revină Moldovei.

Discuțiile aprinse și interesele divergente în privința unirii Principatelor Române au împărțit marile puteri în trei tabere. Franța, prin glasul contelui Walewski, Rusia - care, ca țară învinsă, dorea să obțină o pace cât mai puțin defavorabilă -, Prusia și Italia (ambele urmărind scopuri identice, adică realizarea unității politice) s-au pronunțat fără rezerve pentru unirea Principatelor; Anglia s-a pronunțat cu rezerve, știut fiind faptul că ori de câte ori se redeschidea „problema orientală,” interesele ei puteau fi atinse prin împărțirea „moștenirii Imperiului otoman;” Austria și Turcia au fost de la început împotriva, ambele fiind „beneficiare” ale stăpânirii unor teritorii românești de importanță majoră pentru imperiile lor, susținând că „popoarele” celor două Principate nu doresc unirea. De aceea s-a hotărât consultarea lor în cadrul Divanurilor Ad-hoc, organe consultative cu reprezentare socială largă. Falsificarea alegerilor în Moldova de către caimacamul Nicolae Vogoride a provocat un adevărat scandal diplomatic, iar un nou război a putut fi evitat doar prin compromisul realizat de Franța și Anglia, în urma întâlnirii dintre suveranii celor două țări la Osborne. În ciuda manevrelor Turciei și a hotărârii Conferinței de la Paris din 1858, cele două Principate Române s-au unit, prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn la 5 și respectiv 24 ianuarie 1859 (Iași și, respectiv, București).

În acest context, fostul principe al Țării Românești, Gheorghe Bibescu, s-a dovedit a fi un adevărat apărător al idealurilor de unire ale celor două Principate dunărene, inflamând prin mesajul său spiritele unioniste și dovedindu-se un foarte bun cunoscător al istoriei românilor. Argumentele pro-unioniste pe care le aduce sunt de ordin istoric, juridic și politic, subliniind statutul politico-juridic al Principatelor române de-a lungul veacurilor în raporturile cu Înalta Poartă și cu celelalte mari puteri europene interesate mai mult în promovarea propriilor interese în spațiul

PRINKIPATELE ROMÎNE ÎNNAINTEA EUROPII.

Partea întâia.

I.

Kestia organizații Prințatelor de care Benim astăzi sîm porbim sîmblikîșli, e șna din aleea kare traktatîșl Parisîșli a esîș, fîrî s-o hotîraskî.

Desbîțîșl de mai mîște ori de lele mai împortante orlane ale Presîș Perioșîșle, tratatîș Prin reșiste, Prin broșîșre îi kîrîș. A rîșmas kîș toate aleeșta înkîș îinîș akîșm obskîșrîșl îi nekîșnoskîșl.

Diplomașîș îi oamenîș de Stat, adîșnaîș kîș solemnitate la Konșresîșl din Paris, Ureaş kîș nîș se înkredîș Broșîșliilor lor lîșmini, Urelîșnîșlîș o solîșîșle de kare omnîșlolenîșla lor îș Ușneaş îș Pozișîșle d'a o deslega.

Șrmeazîș sîș ne îștrîștîșm d'astîș Urelîșnîșre? șaș Șrmeazîș din kontra sîș fim mîșlîșmîșîș? negreîș, îș asemenea îșmîșreșîșrîș, ori de îștîșrziere e fatalîș. Prinșîșlatele Romîșne șîșșîșnîș adîșștîșnd îi nerîșdarea lor e kîș atîș mai îiie îi mai leșîșimîș, kîș kîșl agonia adîșștîșrîș îi nesîșșranșla keștîșilor îiștale, Uentîș ele, se adaogîș Prin îșdelîșnîșlele șîșferîșnîșle ale okșîșlașîș streine. Uentîș toîș, afarîș de Romîșni, rîșșîșoișl îi relele șale aș îșnșetate. Uîșmîșntîșl Rîșșîș, Uștere belîșverantîș, este liber, îi al Moldo-Pomîșni, de îi *neștrîș*, e înkîș dîșle îșkeerea Uîșîș okșîșat de armîșlele streine. Astîș okșîșlașîșle, Prinșîșlatele n'aș Broșîșokat'o; îi n'are nîșîș Șn Uretest, dîșle kîșm n'are nîșîș Șn dreț.

Eșroșla okșîșidentalîș, kare n'a intrat îș Bosfor de kîș ka sîș rîșșîșnîșzîșl treșeri Uretîșlîș, Uoate ea dar sîș îșngîșdîșe Așștrîșliilor Ueeea Ue, din kontra, din Partea Rîșșîșliilor Urișșea ka *kașș belli*? Moldo-Romîșniea nîș s'a mîșntîșit de Brotektoratîșl Uarîșlîș, de kîș ka sîș între șîșbt alt Brotektorat noș, Ue îș îșmîșreșîșrîșle de fașl, se Uoate Uriîș ka o adeîșșratîșl aîșșare?

Bedeala ea oare, drețîșrîșle îi Urișleleșlele șale, nekontestate de nîșeni, kîșllkate dîșle Șn rîșșîșoișl îștreîșrîșns Uentîș șîșșîșnîșrele drețîșrîșlor?

II.

Fîșnd-kîș armîșa Anglo-Franșezîș aș eșlakșat Krîșmeea, nîș trebîșe sîș kredem kîș rîșșîșoișl s'aș șfîșrîșlîș. Kîșmîșl de bîștîșlie s'a ștrîșmștat, îi armîșlele nîș mai șîșnt aleelealîș; dar rîșșîșoișl existîș înkîș, Șn rîșșîșoișl șîșrd, Uîșn de fîșneîș îi strateșîșle, aîș kîșlor nîșmai taktîșkîș aș șkîșmbat nîșmele; Generalîșliilor le aș șkîșledat Uolîștîșlii.

Moldo-Romîșniea e astîșîș kîșmîșl bîștîșlie, șaș mai bine kîșmîșl îștrîșlelor. Aleeșta e șoarta astop nenoroșîște Uîșrîș de kîșlîș-la Ureșe îșkîșoale. Uozișîșlele Ueoșrafîșkîș estîșkîș îșdestîșl trîșșta șa ștare.

Șîșșatîșl îștre treîș mari Îșmîșeriuri, fie-kare dîșnr'îșșeale aș dorîș s'o kotîșrîșșeaskîșl.

Tîșrîșșea are drețîșrîș de *șîșșeranîșșate*, Ue kare kaștîș nekontenîș ale șkîșmba îș drețîșrîș de *șîșșeranîșșate*.

Rîșșîșea șîșșîșnîșl dîșl drețîșrîșlele de Brotektorat Ue dobîșndîșșe îi Ue kare le a Uerdîșt.

Așștrîșea ar Uoi îi dîșșna sîș konfîșșîșle îș benefîșîșlîșle ei drețîșrîșle Ue a Uerdîșt Rîșșîșea.

Șn Stat slab nîș Uate fi fîșrîș Uagîșba șa îșmîșreșrat din toate Uîșrîșlele de treîș ștatîșrîș mari. Uolonîșia kîșzîș; Moldo-Romîșniea se așlîș deja îș agonie.

Uîșnr'îș greșlealîș a Rîșșîș, Eșroșla okșîșidentalîș Ue dormea, deșkîșșe okîș. Franșla îi Engliștera sîș bașle înkîș bine de șeamîș ! A bîșrîș nîș este nîșmîș, dakîș Uîșne-la nîș Utie sîș așîșgîșre frîșktele bîșrîșnîșle. Îș zadar s'a r fi Uîșrsat atîșta șîșnîșle, daka kașzele rîșșîșoișlîș ar eksîșșta înkîș, daka drețîșșatele îi eksîșșitatele nîș Uor dobîșndîș leșîșîștîșma lor Ș îșdestîșșlare, daka noșîș ambîșîșlii Uor mai ștrîșka înkîș Uașșea Eșroșîș. Ue rîșșîșnele Uekîșlorîș traktate, e de trebîșîșnîș a se zîșdîș Șnș edîșfîșșîșș temeîșkîș, îi edîșfîșșîșș nîș Ua fi așșfelîș de kîștîș kîșnd Ua alee de bazîș drețîșlîș Uoșoarelorîș, îi kîșnd mai nîșște de toate konșîșnîșlele Ue noșîș Uorîș reșîșlektate drețîșrîșle Ue Uekîș.

III.

Dîșn treîș mari Îșmîșeriuri Ue mîșrîșîșneskîș Prinșîșlatele, nîșmai Șnșl are oare-kare drețîșrîș așșîșrîșle-le: aleeșta este Tîșrîșșea, îșnș îi aleele drețîșrîș șîșnt mîșrîșîșnîște Uîșmîșrîștîș Prin kâlîștîșlașîșlele de la kare îișlîșlîșș trag orîșșîșna.

Uel dîșntîșș traktatîșl al Moldo-Romîșni e de la așnșl 1393; îi fîș îșkîșșeat la Nîșkîșșoli îștre Mîșrîșșea îșntîșș îi baîșazet îșntîșș. Al Moldașîșl datîș de la așnșl 1513, șîșșskîșrîș de Uîșnîșl Uogdan îi șîșltanșl Selîșm I-șl.

Ue koîșrîșndeaș aleele traktate? Ue drețîșrîș akordaeș ele Uîșrîșliilor konștraktante? Iatîș Ue de de trebîșîșnîș sîș Ureșîșșîșm kîș eșșaktîșșate.

Traktatele aleește așîșgîșraș Prinșîșlatele: Nekîșștroșîșrele Uîșmîșntîșlîș, oșrîșnd Ue ori Ue Mîșșlman d'a îșnșa îșnș Uarîș fîșrîș de Uîșrîșnîș bine-kîșșîșntatîș, îi fîșrîș de Uoee Gîșșîșernîșlîș Uîșrîș;

Uîșștrarele relișîșie, îi deșșîșrtarele kîșlîșlîș; maxometan;

Dreptul d'a se gârna d'ot drovriile lor lefi, fîrî de amestekîl gârnîrîlî Otoman înrî nimik înrî trebile din lînrîrî ale Brînrîvîtelor;

Dreptul d'a alea Brînrîi kređtînrî, aleđi de Eđiskolîi ũi boierîi Brînrîi, ũi dreptul ađestor Brînrîi de ũeacũ ũi de moarte ađîra sđîđîilor lor, kîm ũi a deklarî rîsboîs sađ a înrîkea ũale.

Înrî skimbîl ađestor garanđîi, la kare se adũoga din ũarta ũorđîi îndatorîrea d'a ũrotele Brînrîvîtele, ađestea din őrîmũ se îndatorî, ũi din ũartele, a ũũũi őrî tribîet aňal ũi a rekînoalte sđîremanđîea Sđîtanđîi ađîra Sđîeranîilor lor.

Iatũ kare fîrî konđenđîile înrîe Brînrîvîte ũi ũoarta Otomanũ; negređî kũ ũoarta tratînd înrî ađest kîlũ kũ đînrîe, trata de bînrî ũoe a ei, kũũi este ũîrîet kũ ea era aťnrîi înrî kîlmea ũterîi sale, ũi kũ, înrî lok d'a ũrîimi leđî, ea le dikta altora.

IV.

ũoarta, kare trebîi s'o mũrťrisîm, n'a kontestat nîlũ odatũ înrî Brînrîvî dreptîrîle ũi ũrîđîleđîele Brînrîvîtelor, ea le a kũlkat ađeoa înrî ũîoare ũrîn fałte. Înrî lok d'a merita ũi d'adî atrale simđatîile Romînrîilor ũrîn ređîektarea traktatelor ũi înrîđîlinîrea kũ skîmũũate a îndatorîrîilor sale, ea înrîsfla neînrîkrederea kũlũkînd mai mîlte klađe esenđîiale ale sđîđîîilor. Ea kotrođî ũmînrîtîl Romînrîi, rîđîkũ forteređe ũe kare le okîđa, kũ garnîzone kare sokotîndse înrî ũmînrî ũrîđîmũesk, înrîrũđîia înrîđređîrîs jaťîrî ũi omorîrî. Mai înrî őrîmũ înrîđîlinînd ũoînrîa sa la dreptîl ũe rekînoskîse formal Brînrîvîtelor d'a aleđe înrîse ũe ũefîlũ lor, ea skîmbũ ũe Brînrîi ũmînrîntîi ũrîn Brînrîi streînrî.

Ađũ ũolîtkîl atîť de ũũũmũoate interesele ũorđîi ũrekîť ũi de rea kredînrî, ađî rezđîtatđî ũe őrîma sđî aîbũ. Romînrîea, ađîsatũ kũ ađîrîme, kaťũ őrî reazũm ũe lînrî ũterîle kređtîne ũe o înrîkonđîra. Brînrîl Romînrîi, ũrînrîkoleanđî, se înrîđređî mai înrîđîi kũlre Ađstria, dar mai ũe őrîmũ atras de bîrđînrîle lđî ũetrî ũel mare, kare înrî fîgđđîse ka ũi Brînrîlđî Moldađîi, Kantemîr, înrîđîendînrî Brînrîvîtelor, se înrîđređî kũlre ađeoa ũi se îndatorî a-ũ ũîne la đîsđîođîie őrî korđî de armîe d'ajťor ũi a-ũ ađrođîzîona tot înrî'o đîre ũi armîa lđî.

ũenîmentele ađestî rîsboîs sînt kînoskîte. ũetrî ũel mare înrîkea kũ ũoarta traktatđî de la ũrîť; ũi mîlđîmîť kũ ũi skũũ armîea sa, ũorđîi ũ'amîndũi alîađî rîsđînrîi ũorđîi. Kantemîr fîđî înrî Rđîsia, iar ũe ũrînrîkoleanđî înrî ũearũ la Konstantînođîl înrîđređî kũ treî fîi aî sđî.

Ađũ alîanđî kũ streînrîi, la kare Romînrî se ũzđîserđî din nenorũđîre sđîđîi ũrîn marî sđîferînrîde, őrîma sđî fie o mînrîđîoate ũređîestre ũentrî ũoartũ. Se folosî ũoarta de đînsa sađ nrî? Înrî skîmbũ ea ũolîtkî? Se neđîi sđî înrîoarkũ sđîre đînsa înrîmîle Romînrîilor ũrîn essekťtarea îndatorîrîilor ũe kontraktase, ũi ređîektarea dreptîrîilor ũe kezđîđîse? Din nenorũđîre nrî: Dekalîtare ũrînrîkoleanđîlđî fđî semnalđî őrîne ũerîoade ũi mai fatalđî. Aťnrîi înrîđîe înrîđîngata serie a Brînrîilor Fanarîođîi, - arendađîi mai bîne de kîť Brînrîi, - nrîmîđî de ũoartũ kũ tîťl de *beîs*, konfîskînd ast-fel ũekîlđî đreť al Brînrîvîtelor, adîkũ ađela d'adî nrîmi Đomnrîorîi.

Kare fđî administratîia Fanarîođîilor? Ea se ũoate karakterîza înrî dođî kũđînte, *đînzťorîi ũi jeťđîtorîi*. Libertatea ũolîtkî ũerî đînrîđređî kũ armîea Romînrî ũi ađînrîrîle obũťeđîi; đređîtatea se kîmũra kũ banî, komerđîl înrîđetase, ũoarta lđîoa đînrî ũarđî đrodđîktele kũ đređîl ũe ea înrîsđî xotũra, ađîrîkîłťra ađî ađeoađî soartũ ka ũi armîa ũi ađînrîea obũťeaskî: ũorđîetaređî ka ũi ũranđî erađ deskũrajađî de dajđîi. Adũogînd la ađeoa lînsa de komđînkadîe ũi tîłđîrîile, ađeoa ũe đreskũrî trîstîl tabloł al sđîrî Brînrîvîtelor sđîť Gđîđînrîl Fanarîođîilor, al kũror nrîme, kîar ađũđî, nrî este đronđînrîat đekîť kũ groazũ ũi đesđîst înrî Romînrîea.

Ađeoađî trîstũ đerîoadũ đînrîs mai mîłť đekîť őrî ũeak, înrî đrenea kũrđîa 36 Đomnrî fîrî imđîđî nrîmaî Romînrîi, ađeđîrate lîđîtorî ũe-ũ sđîserđî toate ũterîle fîrî mîlũ.

Aťũtea mîserîi őrîma neađđîrat s'adđkũ ređîolta. Ea îsbîkînrî la 1821, înrî ađelađî tîmđî kũ ređîolđîđîea Gređîi, ũi sosîrea lđî ũîsîlante înrî Brînrîvîte. Romînrîi înrîsđî deklararđî de la înrîđeđîť, kũ kađza Gređîilor ũe ũoea sđî tragũ ũe Romînrîi kũ đînrîi, nrî era kađza Romînrîilor ũi kũ skũđîl lor ređîolťîndđî-se nrî era de-a se trale de sđîb sđîzeranîitatea ũorđîi, ũi ađela de-a skťđîra tîranîea Đomnrîilor streînrî, ũi de a reînrîa înrî đekîle lor dreptîrî ũe lî se kũlũkase.

Tũrđîea dar n'ađî nrîi o gređtate d'a înrîbđîi elementđî ređîolđîoînrî grek înrî Brînrîvîte, ũi Sđîtanđîl Brînrî'o skîmbare a ũolîtkîi, arđîndđî-se, kredînrîođîilor Romînrîi, leal đekîlor kađîťlđîi, deklarđî, Brînrî'ňnrî Xatî-đerîf, hotũrîrea sa d'a înrîkrede înrî đîtorî ũmînrîntîilor kîrma Brînrîvîtelor.

Tũrđîa ar fî fîkîť bîne aťnrîđî d'a komđîlektî ođîera ũe înrîđîse, ũi d'a ełakđîa Brînrîvîtele, kũđî ũîsînd o armîe de okđîđîie, ea dete Rđîsîe őrî ũrîleđî, ũe kare ađeoa đînrî őrîmũ de mîłť lđî kũđîta, d'a înrîđînrî înrî fałoarea Moldo-Romînrîilor.

V.

Đesđînd kũ îskđîsînrî ađeoađî đîstũ kađđî a Brînrîvîtelor, kabinetđî de Sant ũetrîe-đîrg reklamđî ełakđîoarea terîtorîlđî Romînrî de trđîele Otomane. Konđînrîđîea de la Akerman înrîe Rđîsia ũi ũoarta fđî rezđîtatđî ađeđînrî reklamadîi (1826). Se đîtea, înrîe altele, ũi ađeoađî înrîsemnatũ klađđî:

Oslodarii (sa8 doelozii) se lor alele în amîndoi aleste 00ri de ad8n0rile 0enerale ale di0anelor, dintre boerii 00mînteni. Ei lor 0riimi întîrîrea de la 0oartu... N8 0ot s0 fie de00rtat0 de kît k8 0riimirea R8siei. În kaz de skoatere, demisionare sa8 moarte a 8n8ia din domni interim8l se 0a kîrme8i de Kaimakamî n8mî0i de di0an8l 0rin000atelor.” R8siei n8 deklarase at8n00i 0entr8 întîia oar0 k0 se interes0 de soarta 0rin000atelor. Mai de m8lte ori, 0i înk0 de la 1774, în traktat0l de la Kainar00i 0i în 0ele de la Ia0i (1812), 0rotestase în fa0oarea 0ri0ile0iilor lor.

De este o datorie a fi 0ine-0a dre0t, kiar k8 0ri0jma08l s08, aleast0 datorie e mai sfînt0 în 8rma 8nei bir0in0i. K0 R8siei ar fi dorit înkor0orarea Romîni0i k8 stat0l s08, ni0i n8mai înka0e îndoial0. Dar 0eea 0e treb8e s0 m0rt8risim, este, fiindk0 ade00r0l are 0i el 0rerogati0ele sale, k0 amestek0l R80ilor în 0rin000ate a fost din origin0 0i 0în0 mai înkoale bine-0oitor 0i okrotitor Romîniilor. Ori kare ar fi fost sko08rile lor ask8nse 0i 0ederile ambli0ioase 0e alea8 0rote0înd 0rin000atele 0i st0rînd în a s88line a8tonomia lor, n8 ne 08tem o0ri k8 toate alestea, d'a n8 m0rt8risi k0 R8siei a a00rat m8lt tim0, 0i k8 efika0itate, ni0te dre0t8ri 0e kare 0oarta le k0lkase în 0i0ioare.

Ar fi oare dre0t a e8l0oata ast0zi, în desfa0oarea 0rin000atelor, temerea 0e îns8fla k8 dre0t k80nt ambli0ia r880 înaintea r08boi88ri, n8 n8mai ka s0 n8 li se dea nimik 0i înk0 ka s0 li se ia 0i 0eia 0e 0rotek0ia r880 le 00strase?

O asemenea 08rtare în 0ri0in0a Romîniilor, n'ar fi ni0i drea0t0, ni0i bine în0eleas0, 0i în lok d'a fi 0088bitoare R8siei, ea ar asi08ra din kontra înfiin0area înfl8in0ei sale, 0e kare iar 08ne s0 00teask0, ka s0 zik a0a, toate kelt8ielile r08boi88ri, 0sînd8-i d800 l80t0 într'o kondi0ie 0i mai rea de kît a0eea în kare le 08sece 0re0onderen0a R8siei.

S0 ne întoar0em la Istorie.

Kon0en0ia de la Akerman libera 0rin000atele de ok8000ia Otoman0, 0i 0eea 0e e mai m8lt, este k0 ea sti08la k0 0rin0i în lok d'a fi n8mî0i 0i destit80i d800 0oia 0or0ii, se lor alele d'ak8m înnainte de na0ie 0e 8n termin de 0a0te ani. Trei ani d800 a0eea, la traktat0l de la Adriano0ole, R8siei reînnoi 0eki8l 0rin000is al ale0erii 0rin0ilor 0e 0ia00.

A0a dar, ad8kînd80i 0inea aminte de miseria 0e domnea în 0rin000ate 0rin deasa n8mire la tron a arenda0ilor fanari0i, 0a m0rt8risi ori-kare i'ar fi 0rin000ele 0oliti0e, k0 dre0t0l d'a ale0e 0rin0i 0i întinderea dat0 îndel8n00rii 08tere0i lor, era8 do0 ade00rate 0rogrese. 0rintr'a0easta se asi08ra oare kare stabilitate 0ro0in0iilor 08n8ite de 0olitika skimb0toare a s8zeran88ri. R8siei 0rofitia k8 isk8sin00 de gre0alele 0or0i 0i le întor0ea k8 isk8sin00 în fa0oarea 0oliti0ii sale. 0rin000atele 0rin 8rmare î f8r0 datoare resta8rarea 0i garan0ia 0ri0ele0iilor lor, 0i mai în 8rm0 0entr8 stabilirea 08nei ori0ndieli 0'a 8nei 0ros0erit0ii relativi0e.

De 0e T8r0iea n'a l8oat ini0iatia 8nei asemenea 0oliti0e? De 0e n'a în0eles ea k0 ade00rat0l ei interes era d'a 0rote0a 0e Romîni, ast-fel în kît s0 n8 mai aib0 treb8in00 d'o alt0 0rotek0ie? K8m n8 s'ar fi înfl8en0at 0rin000atele de o 0rotek0ie kare n8 se manifesta la în0el8t de kît k8 bine-faleri?

La 1828, se deklar0 r08boi8l între R8siei 0i 0oarta. Armiea r880, în n8m0r de 100,000 oameni, trek8 0r8t8l, Mare0al8l Bitgenstein într0 în Ia0i, detron0 0e Domn 0i adres0 Moldo-Romîniilor o 0roklama0ie 0e'i în0tiin0a k0 o administra0ie 0entral0 0a fi instituit0 s8bt 0reziden0ia kontel8i 0alen. Aleast0 0roklama0ie fi00d8ea 0rin000atelor 0a0ea 0e kare o dorea8, bine-falerea asi08rat0 a 8nei existen0e leditime 0i statorni0e, 0i 00strarea t8t8lor 0ri0ile0iilor lor. 08k8re0ti se ok80ar0 ka 0i Ia0i, 0i la 16 Mai8, kontele 0alen se a0eaz0 în nobile sale f8nk00ii. Treb8ie s0 în0et0m a deskrie starea 0rin000atelor în 0rema r08boi88ri. 0i8m0, foamete, e0izootie, 8n frig nes8ferit, 0i în sfîr0it toate relele se 00rea8 8nite k8 a0eea ale r08boi88ri.

0a0ea se s8b-skrise la Adriano0ole la 14 Se0tem0rie 1829.

În 0ri0in0a 0rin000atelor romîne, traktat0l de la Adriano0ole f8 o nob0 0i solemnel0 konsfin0ire a a8tonomie0i 0ia dre0t8rilor lor.

O8lorad8l, al k0r8i termen era fiksat 0e 0a0te ani, se hot0rî 0e 0iea00. Kanal8 D8n0ri 0în0 la 8nirea sa k8 0r8t8l f8 0reskris de xotar al 0rin000atelor. Artikol8l al V-lea mai k8 seam0 im0ortant 0reskriea: „0rin000atele, Romîniea 0i Molda0ia, 08ind8-se 0rintr'o *kadit800ie* s8b s8zeranitatea 0or0i, 0i R8siei garan0înd 0ros0eritatea lor, se în0ele0e k0 ele î0i 0or 00stra toate 0ri0ile0iele 0i im8ni000ile de mai 'nainte, 0i se lor 08k8ra de essersarea reli0ii lor, k8 o sek8ritate komlekt0l, de o administra0ie *independen0* 0i *nati0nal*, 0i d'o întreag0 libertate de komer0.” De 0a obser0ia 0inea k8 l8are aminte 0a 0eeda k0 traktat0l de Adriano0ole n8 sti08la nobi dre0t8ri 0entr8 Romîni, a0easta era o rek8noa0tere 0re0is0 0i solemnel0 a 0ekilor lor libert00i.

În 0irt8tea a0el8iadi traktat o komisie se ad8n0 la 08k8re0ti ka s0 redi0eze Reglamente0l organik 0e 8rma s0 fie karta sa8 konstit80iea 00rilor.

0rin08l ales d800 di0oziti0ile date de Reglamente n8 era 8n 0rin0 absol0t, 0i 8rma s0 administrezee k8 konk8rs0l 8nei ad8n0ri nati0nale, k0reia i se 00strase dre0t0l d'a 0ota bir8l, d'a fale ledi 0i d'a adresa 0rin088li 0în0erile na0ii kiar alergînd la 08terile s8zeran0 0i 0rotektoare.

Nea00rat Reglamente0l organik n8 este ideal8l konstit80iei 8n8i 0o0ol liber. Dar de 0a 0ri0i 0ine-0a d'o0arte miseria 0i anar0iea în kare k0z8se 0rin000atele în k8rs de 8n 0eak de arbitrarie8, 0i de alt0 0arte de 0i 0a ar8nka oki0 as0ra a0e0tii so0iet0ii înk0 în lea00m, 8nde n8 se g8se0te de kît boer8l s88 0i 0ran8l jos, fîr0 klasa de mijlok koa0t0 0entr8 libertate 0i kare konstit8e în 0rile 0i0iliasate na0ia în sine, 0a rek8noa0te k0 Reglamente0l Organik al Moldo-Romîni0i era 8n mare 0rogres 0i o konstit80ie foarte liberal0 0entr8 8n 0o0ol a0eazat 0rin 0ozi0iea sa 0eo0rafik0 între tre0 g80erne absol0te.

De la sfârșitul anilor 1829 și până la începutul anilor 1834, Răsia, ca și asigurate esekutarea tratatelor de Adrianoople, okșii, Prin înțeleperea kș Târșiea, amândoi droșinșile, alteleșnd lșkrarea reșlamenteșlș și ōșnera sa în lșkrare. Reșrezentantșl Rșșii, generalșl Kiselef2, fș însșrșinat kș administrașiea ōșrii, ōi ōtiș atșt de bine s'ōi îndeșlineașkș misia, înkșt gșșernarea sa fș șn ōeriod de reșlarare ōentrș Romșni.

VI.

Konșenșiea de la Sankt-Petersbșrg terminș misia generalșlș. Prin așea konșenșie de la 29 Ianșarie 1834, se kșrșindea ōi eșakșarea ōrinșșitateșlor de armiișle Rșșeșlș; ōoarta din ōartei, rekșnoștea formal noșa konștitșșie ōi se îndatora a ōșblika șn ferman însșștit de șn Xati-șerif doș lșni dșșe skimbșl ratifișkășișlor. Xati-șerifșl se ōșblikș ōi fș o noșl konșșinșire a dreștșrilor, o rekșnoaștere reșetăț a indșpendenși lor administratiș ōi leșlșlășiș. ōrinșșitateșle se zșiea (Art.4) ōi ōor fale în toașl libertatea toate leșile trebșinșioașe administrașii lor din ōșnștrș, ōi Moldo-Romșni se ōor bșkșra așemenea d' o indșpendenș ōișlășiș *komlektș*, ōentrș tot ōea ōe ōrișește la lșkrșrile lor din ōșnștrș. Dșșe așeasta șrma sș ōroședeze la nșmirea ōrinșșilor; dar, în ōiștștea konșenșii de la ōetersbșrg, amșndoș kșrșile, *ōentrș așea datș nșmaș*, fșlșrșl ele aleșerea ōe kare regșlamenteșl organik i-o reșevase nașii. Amșndoș ōrinșșl, fșrș dar nșmișl de kșrșile șșzeranș ōi ōrotektoare dșșe îndeșleșerea ōe așșrșl între dșșinșe, Mixail Ștșrzea fș nșmit în Moldașiea ōi Alexandrș Gika în Romșniea. Așeastș din șrmaș aleșere fș nenoroșitș ōi nș întșrzie mșłt ka sș se înkredinșeze de așeasta, ōi nașia ōi kșrșile. ōbșșteaska adșnare se ōșzș neșoișl a eșșșne ōrinșr' o adreșl șolemnelș ōișnșerile ōri kșrșilor șșzeranș ōi ōrotektoarș.

Kșrșile în șrma rșgșșișniș adșnșri obșșeșl, orșndșirșl a se fale o ōerșetare administrșrii ōrinșșlș, în șrma kșrșiea ōoarta ōrinșr' șn firman, ōe akșza ōe ōrinșșl Gika, îl deșșrșl, imșșștșnd-ș nedreșșșile ōi abșzșrile ōe se sșșșrșirșl în ōreșea domniș sale3.

Atșnșl ōentrș întșia oarș ōe ōșse în lșkrare Regșlamenteșl orșanik; aleșerea ōrinșșlș ōentrș întșia oarș se fșkș șșbt forma konștitșșională a ōrii.

Nșmele ōe eșl din șrma aleșeriș nașionale fș așela al ōrinșșlș ōibeskș. El domnea de ōașe ani kșnd izbșkni reșolșșiea de la 1848. De la ōrșmșrile Senei, așeastș reșolșșiea trekșșe ōeste Eșroșla ōi rșșșnșl ōișnș în Orient. ōibeskș neșșștșnd ōșne ștașlșl reșolșșiei ōi ne ōrșnd sș-i fie ōef se trase din domnie.

Reșolșșiea romșnșl, ōeneroașl în sine, era în îmșreșșrșrile de atșnșl o imitașie ōerikșloașl ōentrș ōarș, ōe ōrin ōozișia ōi ștarea sa șoșială nș era ōregștitșl la niște așemenea eșșenșe.

Tristeșle sale rezșltate nș întșrziarșl a se arșta, ōi o îndoitș okșșășie de Tșrșl ōi Rșșl, kșm ōi konșenșia de la Balta-Liman (Mai 1-ș 1849) fșrș konklșzia reșolșșii.

ōrin așeastș konșenșie se șșșșenda adșnșrile ōi în lokșlș lorș se adășta *dșșanele ad-bok*, ale kșrșorș membrii, în lok d' a fi aleșl de nașie, se nșmeaș de ōrinșș kare ōștea a' i deșșrșta dșșl ōoinșa sa. În lokș de ōrinșș aleșl ōe ōiașl, se nșmea de amșndoș kșrșile doș gșșernatori ōe kșrșș de ōaște ani. În așeastș kalitate se aleserșl ōi se nșmirșl Domniș Șștirșe în Romșnia, ōi Gr. Gika în Moldașia.

Konșenșia de la Balta-Liman e ōea din șrmaș ōe s' a înkșeat în ōrișinșla ōrinșșitateșlorș între kabinetșlș Sant-Petersbșrgșlș ōi ōoarta otomanșl.

Așl se oșrește istoria trekșșlșlș.

Partea a doua.

VII.

Din așșl dșrșeroașl istorie, ale kșrșii trșșșrșl ōrinșșiale le-am skșłat întșr' șn kșl reșede, kare șșnt înnșșșșrile ōe ōștem trașe, kare șșntș lekșșile ōe ișșorșșk ōentrș ōșterile eșroșene în ōeneral ōi ōentrș fie-kare din tr'înșe în ōartikșlarș?

Mai 'nainte de toate rezșłtł kł ōrinșșitateșle Romșne șșnt *ăștonome*; ōi kł nimeni, nișl kiar ōoarta, ōe le este șșzeranșl, n'are dreștșl d' a se amesteka în trebișlor din ōșnștrș.

Al doilea, kł Rșșiea, ka șkoi d' a șlșji ōroikștele ei de întșdere ōi konkșșitșl, a garantat ōrinșșitateșlor niște dreștșrșl ōe kare ōoarta, fșrș d' ale kontesta în ōrinșșl, le kłlka ōrin faște.

Dakł este ōineșla în dreșt de a akșza ambișia ōeșl dintșș, kașzł eșidentș a rșșboișlșlș trekșł, trebșe însł sș rekșnoașkł kł nișl o altș ōștere ka Tșrșiea, n' a șerșit, ōrin greșalele sale, așeastș ambișie ōe era așșoașe d' ai deșeni fșneșłł.

Așeștea șșntș kșșiderașșile așșra kłrșora însișșim.

Bom arșta în șrmaș kare șșntș ōerikșolele ōe ameninșł așșșzi ōrinșșitateșle în dreștșrile ōi aștonomiea lor, ōi tot întșr' o ōreșe ōom îndeșka a głși ōi ōimșdșșiea așeștor reșle.

Komiteele, ziile firmanşl, „aş drept a delibera aşşra Regşlamenteleorş Őrinşiatelorş”. Ađesta e dreptşşş Őel mai řntins Őe li se akordş. Sş Ősam kş dreptşşş ađesta 'l-a ađşť Őrinşiatele Ői kş era de Őrisos a se mai şđefika din noş, dar sş ne řntrebşm Ői sş řntrebşm Őe Őoarta, Regşlamentele şnt ele oare institşşş Ői Ői oase? Imşerişl otoman are mai bşne? Ői n'ar fi de dorit Őentrş reşeneralia Imşerişşş şşş sş abş asemena Regşlamente řn toate Őroşinşile ei? Őine mai krede astşzi kş Regşlamentele şnt řrişina relelor Őe bşntşş Őara Romşneaskş? Őine nş Őtie kş ele Őroşinşş mai mşlt din nestatornşia Ői şđibşşşnea gşşernşşş ei, iar mai kş osebire din neřnkrederea Őe are Romşnşşş řn zioa de mşine, Ői din nekontenitele řrişintşri Őroşenite din intrişile ambişilor, nekontenitş řn lşşť, Ői de konfliktele řn kare şnt Őşse interesele Őşterilor Ő' o řnŐşineskş

Ştşnd Eşroşla ađesta Ői okşşndşse nşmai kş reşizia leşilor din Őşntřş, n'ar Őştea Őineşla sş kreazş kş nş este serioşş đişşşş a řrişinşşş řrişşş Ői kş řşde de řrişejşl a gşşi rana ka sş nş fie şilitş a o Őindeka?

Dreptşşl d'a delibera aşşra Regşlamenteleorş Őrinşiatelorş, dreptş Őe kare firmanşl nş'l kontesteazş, kşm řl řnŐelele oare? Aleşerea řrinşilorşş este oare kolřinsş řntř' řnsşşş? saş Őşterile Őoeskş sş Ői řnsşşleaskş misiea d'al nşmi? Őoarta Őoeşte sş'şş aleagş ea? Ői Őşterile Őoeskş sş se amestşde řn reşizia Regşlamenteleorş

Řnainte de firmanşl din Oktombrie 1856, ađeste Őşnktşri nşl kş eraş řn dezbatere.

Konşenşia de la Őalta-Liman (kare nş şşşşenda de křť Őentrş Őalte ani, astşzi ekşşiraş, konstitşşiea Őri), ađestş konşenşie este akşm đesřinşatş Őrin řşşboiş Ői Őrinşiatele reıntř neaşřrat, astfel o Őere dreptatea Ői traktatşl Őarisşşşş, řn dreptşriile lor rekşnoskşte de traktatşl de Adrianoşole Ői regşlamentele orşanişde. Bor fi dar řn dreptşşl řrişieşielor lor d'alş aleş řrinşii Ői d'a se administra řn Őirtştea Őekilor lor kařitşlaşii, neřnşet reinoite saş konşirmate.

Daka dreptşl de a'ři aleş řrinşii se Őa lşa Őrinşiatelorş, daka aşonomia lor se Őa mşntş, daka Eşroşla Őa Őretinde a se amesteka řn redakşiea Regşlamenteleorş lor, atşnş ori Őe omş serioş se Őa Őştea řntreba Őe a şşşit Romşnşlor řşşboişl, řn şrma křrsia aş şşferit atş de mşlt, la Őe le şşşşite astşzi Őrotekşia Eşroşei; neaşřrat nş la alta, de křť ai fale mai nenorşşii, mai maltratati, mai Őşşin indefendşii, đşndş-le leş điktate de streini; ar greşii atşnş oare Romşni dakş şşşşinşnd ar Őere trekşşl kş relele lşi?

XI.

Traktatşl de Őaris, Őe Őşstreazş řrişieşiele Őrinşiatelorş, a řntrođş o simşitoare modifikakşie řn ştarea lor. Őoarta řmşine şşzeranş kş dreptşriile ei de tribşşş Ői omaliş, Ői Ői řndatorirele Őe de mai mşlte ori a şşşskris, dar řn lokşl Őrotektoratşşş *ekşlşş* al Rşsiei, şşkşede Őrotektoratşl *kolekři* al Őşterilor Őelor marş ale Eşroşei.

Ađest Őrotektoratş kolekři Őa fi saş o Őorbş zadarnikş, saş Őa alea de Őintşl skşşşl de a da Őrinşiatelorş o khezşşire mai neinteresatş Ői kş rezşitate mai řrişinşioase de křť aleşea Őe le dedese Rşşiea, Őa alea de Őintşl ađşrea dreptşrilor lor řn kontra řşşror ađelora Őe ar Őoi sş le kaşde.

Kare şnt Őerikolile Őe ameninşş dreptşriile Őrinşiatelorş?

Kare şnt mijloaşele Őele mai sigşre Őentrş a le feri d'alş Őerikole?

Řnainte de řşşboişşş din şrmş Őrişejşia Őenea de la Rşşia. Mşşşmitş şnei Őolitii iskşşite, ea Őtiş a'ři statornşii Ői a'ři kreşte řflşşinşla sa řn Őrinşiate. Akşm řnsş Őroiektele ei s'aş dat Őe faşş; maska a křşşť Ői nş ne mai Őştem teme de đşnsa.

Őea Őe este de temşť astşzi Őentrş řrinşiate, este ađel şđirit de temere řn řrişinşia Rşşiei, Őe kare 'lş-am mai şşşş Ői kare essistş kiar đşde řşşboişl trekşť. Este kş dreptşl oare a nş Ősa Őe Romşni sş se bşkşre de dreptşriile Őe le a dat Rşşia, nşmai fiind kş le şnt date saş garantate de ea?

O asemenea greşali, a lşa şmbra dreptşş realitate, nş se Őoate fale de nişte ađşřraş Őolitii.

Őrişejşiele Őe ameninşş astşzi Őrinşiatele, o Őştem zişde kş řnkredere, Őin mai mşlt de la Aşştria Ői Őoarta de křť de la Rşşia.

Őe trebşde dar sş fakş Őşterile Eşroşii ka sş ađere dreptşriile Őrinşiatelorş Romşne Ői sş le asişşre Őrosşteritatea? Đşde ideea noastrş, doar lşkřřř ar ridika aneşoinşele, ar nimiş toate ştaşilele, ar řnřřna toate ambişile, Ői ar fale a řnşeta toate intrişele.

Őea din řiş, sş deklare ađşrate de ori Őe křllkare dreptşriile Őe Őrinşiatele dobşndiserş řn şrma traktatşşş de la Adrianoşol.

Őel d'al doilea, sş dea doş garanşii ađşstor dreptşrii: şnirea Őrinşiatelorş Ői ereditatea řrinşşş, ales de naşiea Romşnş řn đellinş libertate.

Şnirea Őrinşiatelorş are řn fađorşşş ei şn Őroşerşş Őeki dar ađşřrat: şnirea fale Őşterea. Nş este dođeditş Őşterilor, ađelora Őel Őşşin Őe n'aş niş o ambişie kş Őşterea relatii a Őrinşiatelorş, řn lok d'a fi Őşşşbitoare la Őr'şna dintr' řnşele este o garanşie de reşaos Ői linişte Őentrş fie kare dintr' řnşele řn Őarte, Ői o balanş Őentrş ekilibřş Eşroşii.

Şneaskş-se Moldo-Romşnia, Ői Őa forma o naşie řn kare intriga kş aneşoinşş se Őa strekşra. Beşiniş Őor gşşi o barierş grea de şřit; Tşřşia are řnainte-o barierş mai serioaşş: integritatea ei nş Őa mai Őştea fi ameninşatş ađa de

lesne, și țara de o țară astfel, în lok de a fi împotrivă, 'i ar fi kș atŭt mai kpedințioas, kș kŭt ar țedeia kŭ ōrin țolitika în țelea țu țu țenepoasŭ a țorții, 'i a dobŭndit țeterea a țarra kiar țe țoarta țu a se țarra țmțreșnŭ !

Șneaskŭ-se țrințitate țu în lok de a fi șn kŭm țdeskis țtșțlorș nŭțțirilor țu okșțadiilorș dekorate kș ori țe țitulș, în lok d'a fi eksșșe țrin țitșalia lor țolitiku nekontenitelor în țazi, ka țu lokșitori esșșț frigșrilorș de bŭțț infekte, țor forma o miliție destoiniku a țarra frontierele țu a slșji de ațanțardŭ Otomanilor, atșnŭ țmțntșș lorș, okrotit de astŭ țetere relatiu, țu fi feritit țu țu țrodșșe kș sekșritate bogŭțile sale din țbșnțrș. țroțrietțile, mai nekșțitate astŭzi, se țor akoțeri kș bogate xolde. Ștețele sale țnŭ ațu țșști, nestŭțbțște mai de niț șn drșm, se țor akoțeri în skșrt timșș kș țosele, kare țor țnlesni komșnikalia, țu în fine drșmșrile de feri țor brțzda țnțile sale kŭmții. Ațele sale țor țeleni nițte arterii bine-fukțtoare țentrș komerșș țu țu țilizatiu, țu Eșroția țntreagŭ țu țrițu kș bșkșrie efekțel țrotekției sale țu țu țriimi tribșțșș rekșnoțnții Romŭnilorș.

Ka șș se realizeze ațest țiitor, mai este țnkŭ o mțșrș de țntrebșnțat, nș mai țșșin țolositoare de kŭ țea din țŭș. În țitșalia țolitiku în kare se gșșțete Moldo-Romŭnia, dșș kșm noșa nșmire a țrințșșș țe țalte ani ni s'a țrșț șn țas șire țrogres, țu țea țe țiațu se țreia țu mai mare, asemenea țu ereditatea țu ni se țare neațrat țrebșnțioasŭ.

Atșnŭ nșmai se țu țșne șn termen ațestei nestatornții, kașzŭ țrințiațu a țtșșlor nenorțirilor Romŭniei. Atșnŭ nșmai țor țnțeta intrițele în țarț țu kiar afarț din țarț. Oamenii țșminații ai țrințiatelor, în lok de a se dețrta de ațesșș naliu, se țor strŭnțe țmțreșșș țu țor slșji țmțreșnŭ țara, kŭnd nș țor mai fi țreokșțadi a țu slșji țroțriile lor ambiții. țeloziile, rițalitiuile din familii, tot-d'așna țneste în Statșrile țele mițu, se țor stințe țșșin kŭte țșșin; țu în fine, țrințșșș ne mai fiind țșșș în țșșț ka în țrekșt, ne mai fiind silit a țu țntrebșnția țrenea țu faktitțile ka șș țlakŭ țșșterilor streine țu s'țu țrețteaskŭ țu șș la ai țu mijloațe d'a țiză la șn tron efemer, nș țu mai ațea alte grije șș alt șșșșș de kŭ ațelea de a administra țara desțțrŭnd toate isțoarele de țrosțritate șbț țrițegerea șnei adșnțri natiionale țu șbț garanția țortii țu a Eșroții.

Ațeasta este, ni se țare, solșșia țea mai de dorit în starea țkșrșrilor de astŭzi, fiind kŭ este țea mai țraktikabilu, țu fiind kŭ, resțektŭnd drēțșrile țșșerii șșzerane, asițșrșm tot țntr'o țreme drēțșrile țu țrițile țele naliu Romŭne.

XII.

Ațeastŭ solșșie konformu, în țarte țel țșșin, kș intențiiile a țrei din țșșterile țe aș șbșskris țraktatŭ țarisșșș, Konțresŭ ar fi țșșț s'o xotŭraskŭ țu s'o adolțeze. Kș toate ațestea țlenițotențiarii aș țreferat șș mai adște. Ațeastŭ adștare țneste țntereselor Romŭnie de kare o ține de noț ani în neastŭmțr, nețtiind kșm o șș se rezolțeze keștiile țndamental a țe organizatiu ei, Romŭnia a țriimit-o kș liniuțe țu resignațe.

Kșm ar fi țșșț ea șș țorbeaskŭ, kŭnd ței țe o gșșțernŭ țu țnkide gșra, șșșrimŭ țornalele; kŭnd armiile streine i okșțș teritorișșș kŭnd kiar țșșșia al kșreia interes ar fi ka ea țea dintŭșș șș ațere indŭpendenția Moldo-Romŭniei țu țmțntșșș ei de okșțadii streine, ea țngșdșe okșțadia așșria kŭ, lasŭ șș se țdeaskŭ dorinția de dominație, țu țrintr'șn țirman se țmțotrițețe a țsa țe Romŭnie s'țu manifeste dorințele țu s'țu ațere drēțșrile țrin rēșșezantŭ ațu de dŭndu, drēț de ațrare țe se akordŭ țari ținoțadiilor! țșșșea dar a Romŭnilorș nș este șn konsimțmŭnt al lor, țu este mai kș seamŭ o elokțentŭ țrotestalie țe le este ertat țelorș slabi. Askșłte ațeastŭ țșșere țșșterile eșroțene, țu țor așzi glasŭ Romŭnie indrețŭndșș la toate, țu la fie-kare în țarte, țerŭndș kș țraktatele în mŭnŭ aștonomia lor.

Rșșilor le zŭțe: „M-ațu țrotețeat mșłt timŭ țu ț'am fost rekșnoskŭtoare. Dar țntr'o zi țntr' țretekst m-ațu okșțat kș nedreț, țu nș ț'ațu sfiit, țntr'o țșșț țe nș mŭ țrițea țe mine, șș deklaraț Eșroții kŭ mŭ țșșu drēțș zŭłogș.

„Kŭłkŭndș'm indŭpendenția, țe'mi țrotețeațu țnŭ ațu, m'ațu aștorizat a krede kŭ bine-fațerile țoastre era diktate de interes, țu ațu țierdșț țntr'o zi inflșenția țe dobŭndiserțu dșș mșłu ani de okrotire. Įndrețadiu-țu grețea; ațrabi-ne aștonomia de kare n'ațu țșșț-o kŭłka țntr' țedeasŭș.”

Așșrii: „Ațu țenit în țrințitate kș skoț mŭrșrisițș d'ale țarra de nŭțțirele țu relele rșșboișșș. B'am fostș rekșnoskŭtori țu ț'am țriimit kș frŭție țu bșnț-țoințu; dar kŭnd ne-am țnkredințat kŭ de țu s'a țnkșțș țațea, armiile tale totș țorș șș okșș țara, n'am țșșț șș mai xŭnesk țentrș tine de kŭ nemșłșmire țu neŭnkredere. Interesele tale komerșșile țu inflșenția ai țrebșnțu a țșștra țe Dșșnre te inŭțu șș adolțu altŭ țolitiku, țu în lok d'a inșșfla șra silețte șș ne ațrabi simlatiile, resțektŭndșne drēțșrile țu aștonomia”.

țșșrii: „Įmi ețu șșzeranț: nș'țu amș kontestat nițu odatŭ ațest țitulș. Biș s'țu țer a'mi resțekta drēțșrile. De țe nș te țnkrezi în mine? De țe țngșdș okșțadia teritorișșș meș? De țe amenințu țekile noastre țrițileșșri? De țe țnțbșșșș țu glasŭ dorințelor mele? De țe nș țnțdș ka la konferințele țe țor xotŭrŭ țiitorș meș, șș am, daka nș rēșșesantŭ ai natiionalitiu mele, kare șș țoteze kș jșdekțori mei, țel țșșin delegațu kare șș ațere dorințele mele? Nș țsa altora țretekstș, doritș țoate, d'a ne țrotețe. țrotețe-ne kiar țș! Resțekteazŭ-ne aștonomia țe am kŭțigat-o țrin sŭnțe de la Șșłtani țoțri, țu ne-a konsfințit' o nenșmțrate țraktate.”

Įnsŭrșit, Franțu țu Enđlteri: „Aț kombŭțșț în nșmele drēțșrii: fațe'țu șș se resțekteze drēțștea. Nș ne țrațețu din giarele șnei ambiții ka șș ne țșșuțu în giarele altiea. Așșria n'a țrșsat nițu o țnkșțș de sŭnțe, în țreme țe țor ațu țrșsat ț' al țostrș. N'o țșșuțu șș kșłeagŭ roadele șnș rșșboișș, ale kŭrș drēri nșmai țor le ațu șșferit. țșșșia țu e

Urmează să ne înfristăm de-astă prelungire? sau urmează din contră să fim mulțumiți? negreșit, în asemenea împrejurări, ori ce întârziere e fatală. Principatele Române suspină adăstând și nerăbdarea lor e cu atât mai vie și mai legitimă, cu cât agonia adăstării și nesiguranța chestiilor vitale, pentru ele, se adaugă prin îndelungatele suferințe ale ocupației străine. Pentru toți, afară de Români, războiul și relele sale au încetat. Pământul Rusiei, *putere beligerantă*, este liber, și al Moldo-României, *deși neutru*, e încă după încheierea păcii ocupat de armile străine. Astă ocupație, principatele n-au provocat-o; și n-are nici un pretext, după cum n-are nici un drept.

Europa Occidentală, care n-a intrat în Bosfor decât ca să răspundă trecerii Prutului, poate ea dar să îngăduie Austrieilor ceea ce, din contră, din partea Rușilor privea ca *casus belli*? Moldo-România nu s-a mântuit de protectoratul țarului, de cât ca să intre sub alt protectorat nou, ce în împrejurările de față, se poate privi ca o adevărată apăsare?

Vedea-va ea oare, drepturile și privilegiile sale, necontestate de nimeni, călcate după un război întreprins pentru susținerea drepturilor?

II.

Fiindcă armia Anglo-Franceză au evacuat Crimeea, nu trebuie să credem că războiul s-a sfârșit. Câmpul de bătălie s-a strămutat, și armile nu mai sânt aceleași; dar războiul există încă, un război surd, plin de fineță și strategice, ai căror numai tactici au schimbat numele; Generalilor le-au succedat politiciii.

Moldo-România e astăzi câmpul bătăliei, sau mai bine câmpul intrigilor. Aceasta e soarta astor nenorocite Țări de câtăva vreme încoace. Poziția geografică explică îndestul trista sa stare.

Situată între trei mari Imperii, fiecare dintr-însele au dorit s-o cotopească.

Turcia are drepturi de *suzeranitate*, pe care caută neconținut a le schimba în drepturi de *suveranitate*.

Rusia suspină după drepturile de protectorat ce dobândise și pe care le-a pierdut.

Austria ar dori și dânsa să confişte în beneficiul ei drepturile ce a pierdut Rusia.

Un Stat slab nu poate fi fără paguba sa împresura din toate părțile de trei staturi mari. Polonia căzu; Moldo-România se afla deja în agonie.

Printr-o greșeală a Rusiei, Europa occidentală ce dormea, deschise ochii. Franța și Englitera să bage încă bine de seamă! A birui nu este nimic, dacă cineva nu știe să asigure fructele biruinței. În zadar s-ar fi vărsat atâta sânge, dacă cauzele războiului ar exista încă, dacă dreptatea și echitatea nu vor dobândi legitima lor îndestulare, dacă noi ambiții vor mai strica încă pacea Europei. Pe ruinele vechilor tractate, e de trebuință a se zidi un edificiu temeinic, și edificiul nu va fi astfel de cât când va avea de bază dreptul popoarelor, și când mai înainte de toate consecințele cele noi vor respecta drepturile cele vechi.

III.

Din trei mari Imperii ce mărginesc Principatele, numai unul are oare-care drepturi asupra-le: acesta este Turcia, însă și acele drepturi sânt mărginite lămurit prin capitulațiile de la care își trag originea.

Cel dintâi tractat² al Moldo-României e de la anul 1393; și fu încheiat la Nicopole între Mircea întâi și Baiazid întâi. Al Moldovei dată de la anul 1513, scris de Prințul Bogdan și sultanul Selim I-ul.

Ce cuprindeau acele tractate? Ce drepturi acordau ele părților contractante? Iată ce e de trebuință să precizăm cu exactitate.

Tractatele acestea asigurau Principatelor: Necotropirea pământului, oprind pe ori ce Musulman de a intra în țară fără de pricină binecuvântată, și fără de voia Guvernului Țării;

Păstrarea religiei, și depărtarea cultului mahomedan;

Dreptul de a se governa după propriile lor legi, fără de amestecul Guvernului otoman întru nimic în trebile din lăuntru ale Principatelor;

Dreptul de a avea Prinți creștini, aleși de Episcopii și boierii Țării, și dreptul acestor Prinți de viață și de moarte asupra supușilor lor, cum și a declara război sau a încheia pace.

În schimbul acestor garanții, la care se adăuga din partea Porții îndatorirea de-a proteja Principatele, acestea din urmă se îndatorau, și din parte, a plăti un tribut anual și a consimți supremația Sultanului asupra Suveranilor lor.

² Un al doilea tractat a încheiat România la 1460, între Vlad al V-lea și Mahomed al II-lea.

Iată care fură convențiile între Principate și Poarta Otomană; negreșit că Poarta tratând în acest chip cu dânsele, trata de bună voie a ei, căci este știut că ea era atunci în culmea puterii sale, și că, în loc de-a primi legi, ea le dicta altora.

IV.

Poarta, care trebui s-o mărturisim, n-a contestat nici odată în prințip drepturile și privilegiile Principatelor, ea le a călcat adesea în picioare prin fapte. În loc de-a merita și de-ași atrage simpatiile Românilor prin respectarea tratatelor și îndeplinirea cu scumpătate a îndatoririlor sale, ea însufla neîncrederea călcând mai multe clauze esențiale ale stipulațiilor. Ea cotropi pământul României, rădica fortărețe pe care le ocupa, cu garnizoane care socotindu-le în pământ vrăjmășesc, înprăștia împrejur jafuri și omoruri. Mai în urmă îndeplinind voița sa la dreptul ce recunoscut formal Principatelor de-a alege însele pe șeful lor, ea schimbă pe Prinții pământeni prin Prinți străini.

Astă politică atât de vătămătoare intereselor Porții precât și de rea credință, avu rezultatul ce urma să aibă. România, apăsată cu asprime, caută un reazăm pe lângă puterile creștine ce o înconjură. Prințul României, Brâncoveanu, se îndreptă mai întâi către Austria, dar mai pe urmă atras de biruințele lui Petru cel mare, care îi făgăduise ca și Prințului Moldaviei, Cantemir, independența Principatelor, se îndreptă către acesta și se îndatoră a-i pune la dispoziție un corp de armie de-ajutor și a-i aproviziona tot într-o vreme și armia lui.

Evenimentele acestui război sunt cunoscute. Petru cel mare încheie cu Poarta tratatul de la Prut; și mulțumit că-și scapă armia sa, părăsi pe-amândoi aliați răsbunării Porții. Cantemir fugi în Rusia, iar pe Brâncoveanu îl tăiară la Constantinopol împreună cu trei fii ai săi.

Astă alianță cu străinii, la care Români se văzuseră din nenorocire supuși prin mari suferințe, urma să fie o mântuitoare prevestire pentru Poartă. Se folosi Poarta de dânsa sau nu? Își schimbă ea politica? Se nevoi să întoarcă spre dânsa inimile Românilor prin executarea îndatoririlor ce contractase, și respectarea drepturilor ce chezușuise? Din nenorocire nu: Decapitarea Brâncoveanului fu semnalul unei perioade și mai fatală. Atunci începe îndelungata serie a Prinților Fanarioși, - arendași mai bine de cât Prinți, - numiți de Poartă cu titlu de *bei*, confiscând astfel vechiul drept vechiul drept al Principatelor, adică acela de-ași numi Domnitorii.

Care fu administrația Fanarioșilor? ea se poate caracteriza în două cuvinte, *vânzători și jefuitori*. Libertatea politică peri dinpreună cu armia Română și adunările obștești; dreptatea se cumpăra cu bani, comerțul încetase, Poarta lua din țară produsele cu prețul ce ea însăși hotăra, agricultura avu aceeași soartă ca și armia și adunarea obștească: proprietarul ca și țăranul erau descurajați de dajdii. Adăugând la acestea lipsa de comunicație și tâlhăriile, acesta era prescurt tristul tablou al stării Principatelor sub Guvernul Fanarioșilor, al căror nume, chiar astăzi, nu este pronunțat decât cu groază și desgust în România.

Această tristă perioadă ținu mai mult decât un veac, în vremea căruia 36 Domni fură impuși numai României, adevărate lipitori ce-i supseră toate puterile fără milă.

Atâtea mierii urma neapărat s-aducă revolta. Ea izbucni la 1821, în același timp cu revoluția Greciei, și sosirea lui Ipsilante în Principate. Români însă declarară de la început, că cauza Grecilor ce voia să tragă pe Români cu dâșii, nu era cauza Românilor și că scopul lor revoltându-se nu era de-a se trage de sub suzeranitatea Porții, ci acela de-a scutura tirania Domnilor străini, și de a reintra în vechile lor drepturi ce li se călcăse.

Turcia dar n-avu nici o greutate de-a înăbuși elementul revoluționar grec în Principate, și Sultanul printr-o schimbare a politicii, arătându-se, credincioșilor Români, leal vechilor capitulații, declară, printr-un Hati-Șerif, hotărârea sa de a încrede în viitor pământenilor cărma Principatelor.

Turcia ar fi făcut bine atunci de-a completa opera ce începuse, și de-a evacua Principatele, căci lăsând o armie de ocupație, ea dete Rusiei un prilej, pe care aceasta din urmă de mult îl căuta, de-a interveni în favoarea Moldo-Românilor.

V.

Dezbătând cu iscusință această justă cauză a principatelor, cabinetul de Sankt Petres-burg reclama evacuarea teritoriului Român de trupele Otomane. Convenția de la Akerman între Rusia și Poartă fu rezultatul acestei reclamații (1826). Se citea, între altele, și această însemnată clauză:

Hospodarii (sau voveozi) se vor alege în amândouă aceste țări de adunările generale ale divanelor, dintre boerii pământeni. Ei vor primi întărirea de la Poartă... Nu pot să fie depărtați de cât cu primirea Rusiei. În caz de scoatere, demisionare sau moarte a unuia din domni interimul se va cărmui de caimacami numiți de divanul Principatelor." Rusia nu declarase atunci pentru întâia oară că se interesa de soarta Principatelor. Mai

de multe ori, și încă de la 1774, în tratatul de la Kainargi și în cele de la Iași (1812), protestase în favoarea privilegiilor lor.

De este o datorie a fi cineva drept, chiar cu vrăjmașul său, această datorie e mai sfântă în urma unei birușiri. Că Rusia ar fi dorit încoronarea României cu statul său, nici numai începe îndoielă. Dar ceea ce trebuie să mărturisim, este, fiindcă adevărul are și el prerogativele sale, că amestecul Rușilor în Principate a fost din origină și până mai încoace binevoitor și ocrotitor Românilor. Ori care ar fi fost scopurile lor ascunse și vederile ambițioase ce aveau protejând Principatele și stăruiind în a susține autonomia lor, nu ne putem opri cu toate acestea, de-a nu mărturisi că Rusia a apărut mult timp, și cu eficacitate, niște drepturi pe care Poarta le călcase în picioare.

Ar fi oare drept a exploata astăzi, în defavoarea Principatelor, temerea ce insufla cu drept cuvânt ambiția rusă înaintea războiului, nu numai ca să nu li se dea nimic ci încă ca să li se ia și ceea ce protecția rusă le păstrase?

O asemenea purtare în privința Românilor, n-ar fi nici dreaptă, nici bine înțeleasă, și în loc de-a fi păgubitoare Rusiei, ea ar sigura din contra înființarea influenței sale, pe care iar pune să plătească, ca să zic așa, toate cheltuielile războiului, lăsându-i după luptă într-o condiție și mai rea de cât aceea în care le pusese preponderanța Rusiei.

Să ne întoarcem la Istorie.

Convenția de la Akerman libera Principatele de ocupația Otomană, și ceea ce e mai mult, este că ea stipula că prinți în loc de-a fi numiți și destituați după voia Porții, se vor alege de-acum înnaite de nație pe un termen de șapte ani. Trei ani după aceea, la tratatul de la Adrianopol, Rusia reînnoi vechiul principiu al alegerii prinților pe viață.

Așa dar, aducându-și cineva aminte de miseria ce domnea în Principate prin deasa numire la tron a arendașilor fanarioți, va mărturisi ori care i-ar fi principiile politice, că dreptul de-a alege Prinții și întinderea dată îndelungării puterii lor, erau două adevărate progrese. Printr-aceasta se asigura oare care stabilitate provinciilor bănuite de politica schimbătoare a suzeranului. Rusia profita cu iscusință de greșalele Porții și le întorcea cu iscusință în favoarea politicii sale. Principatele prin urmare îi fură datoare restaurarea și garanția privilegiilor lor, și mai în urmă pentru stabilirea bunei orânduieli ș-a unei prosperități relative.

De ce Turcia n-a luat inițiativa unei asemenea politici? De ce n-a înțeles ea că adevăratul ei interes era de-a proteja pe Români, astfel încât să nu mai aibă trebuință de-o altă protecție? Cum nu s-ar fi influențat Principatele de o protecție care nu se manifesta la început de cât cu bine faceri?

La 1828, se declară războiul între Rusia și Poartă. Armia rusă, în număr de 100.000 oameni, trecu Prutul, Mareșalul Bitgenstein intră în Iași, detronă pe Domn și adresa Moldo-Românilor o proclamație ce-i înștiința că o administrație centrală va fi instituită sub prezidenția contelui Palen. Această proclamație făgăduia Principatelor pacea pe care o doreau, binefacerea asigurată a unei existențe legitime și statornice, și păstrarea tuturor privilegiilor lor. București se ocupară ca și Iași, și la 16 mai, contele Palen se așează în noile sale funcții. Trebuie să încetăm a descrie starea Principatelor în vremea războiului. Ciumă, foamete, epizootie, un frig nesuferit, și în sfârșit toate relele se păreau unite cu acelea ale războiului.

Pacea se subscrie la Adrianopol la 14 septembrie 1829.

În privința Principatelor române, tratatul de la Adrianopol fu o nouă și solemnă consfințire a autonomiei și-a drepturilor lor.

Hosporadul, al cărui termen era fixat pe șapte ani, se hotărî pe viață. Canalul Dunării până la unirea sa cu Prutul fu prescrist de hotar al Principatelor. Articolul al V-lea mai cu seamă important prescria: „Principatele, România și Moldavia, puindu-se printr-o *capitulatie* sub suzeranitatea Porți, și Rusia garantând prosperitatea lor, se înțelege că ele își vor păstra toate privilegiile și imunitățile de mai nainte, și se vor bucura de excitarea religiei lor, cu o securitate completă, de o administrație *independentă și națională*, și d-o întreagă libertate de comerț.” DE va observa cineva cu luare aminte va vedea că tratatul de Adrianopol nu stipula noi drepturi pentru Români, aceasta era o recunoaștere precisă și solemnă a vechilor lor libertăți.

În virtutea aceluiași tractat o comisie se adună la București ca să redigeze Regulamentul organic ce urma să fie carta sau constituția Țărilor.

Prințul ales după dispozițiile date de Regulament nu era un Prinț absolut, ci urma să administreze cu concursul unei adunări naționale, căreia i se păstrase dreptul de-a vota birul, de-a face legi și de-a adresa Prințului plângerile nației chiar alergând la puterile suzerană și protectoare.

Neapărat Regulamentul organic nu este idealul constituției unui popor liber. Dar de v-a privi cine va de-o parte miseria și anarhia în care căzuse principatele în curs de un veac de arbitrar, și de altă parte de și va arunca ochii asupra acestei societăți încă în leagăn, unde nu se găsește de cât boerul sus și țaranul jos, fără clasa de mijloc coaptă pentru libertate și care constituie în țările civilizate nația în sine, va recunoaște că

Regulamentul Organic al Moldo-României era un mare progres și o constituție foarte liberală pentru un popor așezat prin poziția sa geografică între trei guverne absolute.

De la sfârșitul anului 1829 și până la începutul anului 1834, Rusia, ca să asigure exercitarea tratatului de Adrianopol, ocupă, prin înțelegere cu Turcia, amândouă provinciile, așteptând lucrarea regulamentului și punerea sa în lucrare. Reprezentantul Rusiei, generalul Kiselef³, fu însărcinat cu administrația țării, și știu atât de bine să-și îndeplinească misia, încât guvernarea sa fu un period de reparare pentru Români.

VI.

Convenția de la Sankt- Petersburg termină misia generalului. Prin acea convenție de la 29 ianuarie 1834, se coprindea și evacuarea Principatelor de armile Rusești; Poarta din parte-i, recunoștea formal noua constituție și se îndatora a publica un firman însoțit de un Hati-șerif două luni după schimbul ratificațiilor. Hati-șeriful se publică și fu o nouă consfințire a drepturilor, o recunoaștere repetată a independenței lor administrativă și legislativă. Principatele se zicea (Art.4) și vor face în toată libertatea toate legile trebuincioase administrației lor din lăuntru, și Moldo-Români se vor bucura asemenea d-o independență *legislativă completă*, pentru tot ceea ce privește la lucrările lor din lăuntru. După aceasta urma să procedeze la numirea prinților; dar, în virtutea convenției de la Petersburg, amândouă curțile, *pentru acea dată numai*, făcură ele alegerea pe care Regulamentul Organic i-o recunoaște nației. Amândoi prinți, fură dar numiți de curțile suzerană și protectoare după înțelegerea ce-a avut între dânsese, Mihail Sturza fu numit în Moldavia și Alexandru Ghica în România. Această din urmă alegere fu nenorocită și nu întârzie mult ca să se încredințeze de aceasta, și nația și curțile. Obșteasca adunare se văzu nevoită a expune printr-o adresă solemnă atingerile țării(i) curților suzerană și protectoare.

Curțile în urma rugăciunii adunării(i) obștești, orânduiri a se face o cercetare administrării prințului, în urma căreia Poarta printr-un firman, ce acuza pe Prințul Ghica, îl depărtă, imputându-i nedreptățile și abuzurile ce se săvârșiră în vremea domniei sale⁴.

Atunci pentru întâia oară se puse în lucrare Regulamentul organic; alegerea prințului pentru întâia oară se făcu sub forma constituțională a țării.

Numele ce ieși din urma alegerii naționale fu acela al prințului Bibescu. El domnea de șase ani când izbucni revoluția de la 1848. De la țărmurile Senei, această revoluție trecuse peste Europa și răsună până în Orient. Bibescu neputând pune stavilă revoluției și ne vrând să-i fie șef se trase din domnie.

Revoluția română, generoasă în sine, era în împrejurările de atunci o imitație periculoasă pentru țară, ce prin poziția și starea sa socială nu era pregătită la niște asemenea evenimente.

Tristele sale rezultate nu întârziară a se arăta, și o îndoită ocupație de Turci și Ruși, cum și convenția de la Balta-Liman (Mai 1-i 1849) fură concluzia revoluției.

Prin această convenție se suspenda adunările și în locul lor se adopta *divanele ad-hoc*, ale căror membrii, în loc de-a fi aleși de nație, se numeau de Prinț care putea a-i depărta după voința sa. În loc de Prinți aleși pe viață, se numea de amândouă curțile doi guvernatori pe curs de șapte ani. În această calitate se aleseră și se numiră domnii Știrbei în România, și Gr. Ghica în Moldavia.

Convenția de la Balta-Liman e cea din urmă ce s-a încheiat în privința Principatelor între cabinetul Sankt-Petersburgului și Poarta otomană.

Acı se oprește istoria trecutului.

PARTEA A DOUA

VII.

Din astă dureroasă istorie, ale cărei trăsuri principale le-am schițat într-un chip repede, care sânt învățăturile ce putem trage, care sânt lecțiile ce izvorăsc pentru puterile europene în general și pentru fie care dintr-însele în particular?

³ Generalul Kiselef este astăzi reprezentantul Rusiei pe lângă curtea Franței.

⁴ Nu intră în cadrul acestei lucrări tabloul deosebitelor guverne ce s-au schimbat în Moldo-România de la anul 1834; și de-am vorbit de Prințul Ghica, am făcut-o numai ca să ne întrebăm cum acela ce s-a depărtat prin firmanul din 1842 s-a putut numi la 1856 Caimacam al domniei.

Mai înainte de toate rezultă că Principatele Române sânt *autonome*; și că nimeni, nici chiar Poarta, ce le este suzerană, n-are dreptul de-a se amesteca în trebile lor din lăuntru.

Al doilea, că Rusia, ca scop de-a sluji proiectele ei de întindere și conchistă, a garantat Principatelor niște drepturi pe care Poarta, fără de-ale contesta în prințip, le călca prin fapte.

Dacă este cineva în drept de a acuza ambiția celei dintâi, cauză evidentă a războiului trecut, trebuie însă să recunoască că nici o lată putere ca Turcia, n-a servit, prin greșalele sale, această ambiție ce era aproape de-ai deveni funestă.

Acestea sânt considerațiile asupra cărora insistăm.

Vom arăta în urmă care sunt pericolele ce amenință astăzi Principatele în drepturile și autonomia lor, și tot într-o vreme vom încerca a găsi și tămăduirea acestor rele.

După cum am expus faptele istorice cu cea mai riguroasă nepărtinire, asemenea le vom discuta cu sinceritate. Concluziile noastre vor fi dictate de sentimentele dreptăți(i): îndrăznim a zice chiar de înțelegerea stări(i) și a intereselor puteri(i) lor.

Oamenii de Stat ai Țării aruncă-și ochii asupra trecutului, întrebe-se care a fost pricina progresării influenței rusești în principatele Române, și nu vor găsi alt decât abuzurile și excesele puterii guvernului otoman, abuzurile pașilor au silit Principatele a se întoarce spre puterile creștine. Administrația Fanarioșilor, impusă de Poartă în contra capitulațiilor și a tractatelor, a ocazionat intervenția rusă și a dat prilej Țarului a lua în Principate rolul de protector și de binefăcător.

Rusia însă, cu toată dibăcia ei, a făcut o mare greșală amestecându-se într-un chip prea direct în trebile din lăuntru ale Principatelor, a căror afecție au pierdut-o numai din pricina aceasta. Un popor este ca un cal de bună viță, pe care mâna ce-l conduce trebuie să fie foarte ușoară ca să-l poarte de frâu fără de-al supăra zăbala.

Cu cât Rusia eșia din rolul ei de protectoare, luând p-acela de suzerană, cu cât mai mult se amesteca în guvernul României, cu atât ea își pierdea popularitatea sa. Și din contra, cu cât Turcia făcea să se simță puterea ei, cu atât mai mult se ștergea din inimile Românilor vechile prejucții în contra acestei puteri, și în locul lor renăștea simpatiile. Tractatul de la Balta-Liman fu cea mai însemnată greșală a Rusiei, căci printr-însul lua Românilor o parte din privilegiile, pe care protecția sa făcuse să li se recunoască în nou. Rusia nu se opri aci, ea făcu o greșală și mai mare încă în ziua când, călcând în picioare independența României, pe care o garantase câți-va ani mai înainte, declară în fața Europei că ea va păstra ca un gaj, până la îndeplinirea cererilor sale, aceste două Principate unde armatele sale pătrunseră într-un mod nelegitim.

Faptele vorbesc mai bine de cât am putea vorbi noi; dar mai cu seamă pot arăta Turciei politica ce urmează să aibă în viitor în privința Principatelor. Interesele ei se unesc într-aceasta cu îndatoririle pe care i le impun tractatele. Încredințezese⁵ Principatele că Turcia le voiește binele, că este dispusă a le proteja, că garanția autonomiei lor le va veni mai mult de la Poartă de cât de la celelalte puteri, ș-atunci aceste țări în loc de-ai aduce confuzie și anevioție în lucrări, îi vor fi un ajutor și o barieră contra năvălirilor străine.

VIII.

Ce a făcut cu toate acestea Turcia de când războiul și tractatul Parisului, ce suprimară protectoratul Rusiei, a dat României libertatea de a-și manifesta dorințele și trebuințele ei?

Ea a arătat din contra, niște tendințe nu numai de dominație asupra Principatelor, ci încă și de întrupare. În conferințele Constantinopolului de la 1856 Ianuarie, ea nu și-a ascuns Pretențiile de a trata principatele ca pământ conchis și ca provincie făcând parte integrantă din imperiul otoman. Ea a făcut a se crede desfăcută de ori ce îndatorire în privința lor în urma călcări(i) tractatelor încheiate cu Rusia, ca cum aceste îndatoriri n-ar rezulta din acele tractate și nu s-ar coprinde în ele. Ea manifestă curat intenția de-a nu lua în nici o considerație (de-ar fi lăsat-o puterile străine în voia ei) privilegiile restituite prin tractatele de spre care vorbirăm. A declarat voința sa de-a ridica fortărețele dărâmate, izvor al atâtor calamități și ură, pe când acestea existau ! Ea pretinde să numească prinți sau de-a dreptul, sau după o listă de candidați ce va da țara, ca să poată da curs vechilor intrigi, nestatornicii de-altă dată, și atârării servile ale guvernatorilor pe care ea-i va alege. Ea merge și mai departe de cât tot-deauna: a încercat ș-a izbutit a se amesteca în guvernarea din lăuntru a țărilor sub pretext *de-a armoniza instituțiile din lăuntru după timp și trebuințele generale*; în sfârșit Poarta s-a arătat dispusă a nesocoti toate drepturile principatelor, chiar acela pe care le respectase în timpii trecuți pe când România era prada arbitrarului Porții.

A se governa după legile lor, fără a adopta altele, după trebuințele epocii, a fost un drept pe care Principatele l-au (lu a) exersat tot deauna în toată întinderea lui. De va consulta cineva istoria lor legislativă în

⁵ În sensul de „a fi convinse” (n. n.)

periodul acestor cinci-zeci din urmă ani, va rămâne în uimire văzând câte modificări s-au introdus în legislația lor, cât progres au făcut în acest mic spațiu de timp, ast mic popor Român, abia cunoscut Europei occidentală. În această transformare progresivă, în această lucrare din lăuntru, operată în sânul unei soțietăți turburată de rele și înțrighi neconținute, nu vedem pe nicăeri amestecul Porții. Tot s-a operat după voința și trebuințele astei soțietăți reprezentată de prinții și adunările țării.

Pretențiile ilegale ce Poarta a manifestat înaintea tractatului de Paris, le-a reprodus, cu oare-care sfială, la congresul din Paris; și în urmă, la conferințele din Constantinopol după ce s-a sub-scris tractatul de la 30 martie.

IX.

Turcia a făcut o nouă greșeală protestând în contra prelungirii ocupației austriece în Principate, arătându-se, din contra, favorabilă acestei prelungiri.

Oamenii ei de Stat nu văd că astă ocupație nu poate avea alt efect, decât a face pe Români să le pară rău de trecut din pricina vexațiilor prezentului?

Austria se înșeală dacă crede că fără de primejdie poate succede politicii țarilor.

În general se crede că Staturile cele mici sânt lesne de cotropit, și plecând de la acest prințip numai, nu se gândesc că de multe ori puterea lor consistă chiar în propria lor slăbiciune. Într-alt chip cum am putea explica rezistența Moldo-României, (dacă n-am vorbi de cât de dânsa), de a nu cădea în mâinile uneia din puterile ce o învecinesc?

Călcând drepturile Principatelor, Poarta a slujit interesele Rusiei, dându-i prilej de amestec în țară și de protejare.

Rusia, după ce a pregătit duhurile a îngădui dominația ei prin binefaceri, a încercat în urmă a călca în picioare independența Principatelor ce ea însăși garantase; însă n-a izbutit în aceasta.

Făcând aceeași încercare, Austria nu se adastă la aceeași neizbândă?

Ocupând Principatele cu consimțământul Porții, al Franței și al Engliteriei, cu scopu(l) de a păstra neutralitatea țării, și de a o scuti de ocupația rusă, sub ce pretext și cu ce drept mai le ocupă astăzi când nu mai există nici un motiv din cele ce însemnarăm? Aliată a Franței și a Engliteriei într-un război a cărei misie a fost de-a apăra drepturile amenințate de pretențiile Rusiei, precum și trecerea Prutului, Austria ar putea oare, fără de a da bănuiele Europei despre intențiile sale, să calce drepturi pe care ea a vrut să facă pe alții să le respecte?

Prelungind cu stăruință ocupația, nu va dobândi alt rezultat de cât a da bănuiele despre bunele-i cugetări și de-a ridica în contra-i opinia publică, ce nici până astăzi nu prea i-a fost favorabilă, din pricina politice sale șovăitoare în vremea războiului. Să adăugăm încă că și de va fi având gânduri secrete și ambițioase, acele nădejdi nu pot izbuti întru nimic. Petersburg observă Viena, și nu va îngădui să izbutească în folosul altuia copia unui original ce n-a slujit pe Rusia; Franța și Englitera, care n-au cerut războiul, își vor ține făgăduințele lor, adică de a nu permite unei aliate, ce nici n-a tras spada, să se bucure singură de o conchistă teritorială, cu care se calcă drepturile și interesele echilibrului Europei, și a culege singură fructele unei victorii care n-o costă nimic și care nu e a sa.

X.

Ocupația dar de astăzi a Principatelor de armile austriece, cu primirea Porții, este o a doua însemnată greșeală ce face această putere în paguba României.

Din nenorocire aceasta nu e cea din urmă, și mai avem încă o a treia imputare a-i face atât mai serioasă, cu cât se atinge mai mult de autonomia Principatelor, în momentul acesta care este cel mai decisiv și mai critic. E vorba despre firmanul de convocarea divanelor chemate pentru a exprima opinia Principatelor și dorințele lor în privința organizației viitoare.

În virtutea acestui firman, (în contra căruia Europa n-a zis nimic până acum) Principatele vor fi oare consultate? În ce mod și prin ce organe își vor exprima dorințe și trebuințele lor?

Cinci comitaturi, pentru formarea cărora nu s-au consultat nici legile, nici datele, nici obiceiurile și gradul de civilizație al țăr(i), vor constitui fiecare divan. Aceste comitaturi se vor mărgini a-și exprima dorințele ce se vor examina întâi de către Comisia europeană; și, după ce vor trece mai întâi printr-acest examen, se vor supune unui al doilea examen și vor deveni obiectul desbaterilor ulterioare între Poartă și puterile aliate.

Însă, după aceste încercări și dezbatere, Principatelor, care sânt partea interesantă și principală într-această desbatere, li se vor da cel puțin dreptul de-a avea reprezentanți, comisari, sau mai bine avocați în conferințele ce se vor ține ca să le justifice voințele, să le apere cererile și să le susție drepturile?

Nu ! Firmanul e hotărâtor; glasul Moldo-Românilor nu se va auzi în conferințe: ei nu vor avea nici glas deliberativ, nici glas consultativ; nu vor avea nici chiar un delegat care să le apere drepturile, și relațiile divanelor cu comisia europeană se vor opera *prin mijlocirea comisariatului otoman*.

Nu este destul atât: Poarta își încheie firmanul mai rău de cât îl începe. Turcia, prin cel din urmă articol, declară cu ton de stăpân desăvârșit, iar nu de suzeran, că dacă divanele vor îndrăzni să iasă din șirul lucrurilor existente, se vor lua *măsuri de dojenire pentru asemenea purtare*.

Poarta, scriind și vorbind astfel Românilor, uită că adevăratul ei titlu, acela ce i se da până astăzi de Europa, acela sub care figurează în tractatul de Paris, este titlul de suzerană. De-aci îi vin drepturile asupra României, însă de-aci și îndatoririle. Tonul dar și dispozițiile firmanului nu se aseamănă cu îndatoririle Porții și pășesc peste drepturile Principatelor.

Tractatele Porții cu Rusia, desființate întru ceea ce privesc relațiile între dânsle a acestor două puteri, rămân în ființă în ceea ce privesc drepturile recunoscute printr-însele Principatelor, drepturi chezașuite prin tractatul de la 30 Martie 6, pe care Poarta urmează să-l respecteze.

Să ne întoarcem acum iar la firman. Care-i este sensul? Care este șirul lucrurilor din care divanele nu pot eși? Până la ce punct le este iertat a manifesta dorințele țării(i)? Li se vor lua în băgare de seamă acea manifestare? Asupra acestor chestii există o adâncă tăcere.

Comitetetele, zice firmanul, „au drept a delibera asupra Regulamentelor Principatelor”. Acesta e dreptul cele mai întins ce li se acordă. Să lăsăm că dreptul acesta l-a avut Principatele și că era de prisos a se mai specifica din nou, dar să ne întrebăm și să întrebăm pe Poartă, Regulamentele sânt ele oare instituții vițioase? Imperiul otoman are mai bune? și n-ar fi de dorit pentru regenerația Imperiului său să aibă asemenea Regulamente în toate provinciile ei? Cine mai crede astăzi că Regulamentele sânt pricina relelor ce bântuie țara Românească? Cine nu știe că ele provin mai mult din nestatornicia și slăbiciunea guvernului ei, iar mai cu osebire din neîncrederea ce are Românul în ziua de mâine, și din neconținentele frământări provenite din intrigile ambițiilor, neconținut în luptă, și de conflictele în care sânt puse interesele puterilor ce-o învecinesc?

Uitând Europa acestea și ocupându-se numai cu revizia legilor din lăuntru, n-ar putea cineva să creadă că nu este serios dispusă a tămădui răul și că fuge de prilejul a găsi rana ca să nu fie silită a o vindeca?

Dreptul de-a delibera asupra Regulamentelor Principatelor, drept pe care firmanul nu-l contestează, cum îl înțelege oare? Alegerea Prinților este oare coprins într-însul? sau puterile voesc să-și însușească misia de-al numi? Poarta voește să-l aleagă ea? și puterile voesc să se amestice în revizia Regulamentelor?

Înainte de firmanul din Octombrie 1856, aceste puncturi nici că erau în dezbatere.

Convenția de la Balta-Liman (care nu suspenda de cât pentru șapte ani, astăzi expirați constituția țării), această convenție este acum desființată prin război și Principatele reintră neapărat, astfel o cere dreptatea și tractatul Parisului⁶, în drepturile lor recunoscute de tractatul de Adrianopol și regulamentele organice. Vor fi dar în dreptul privilegiilor lor de-ași alege prinții și de-a se administra în virtutea vechilor lor capitulații, neînțecat reînnoite sau confirmate.

Dacă dreptul de a-și alege prinți se va lua Principatelor, dacă autonomia lor se va mântui, dacă Europa va pretinde a se amesteca în redacția Regulamentelor lor, atunci ori ce om serios se va putea întreba la ce a slujit Românilor războiul, în urma căruia au suferit atât de mult, la ce le slujește astăzi protecția Europei; neapărat nu alta, de cât ai face mai nenorociți, mai maltratați, mai puțin independenți, dându-le legi dictate de străini; ar greși atunci oare Români(i) dacă suspinând ar cere trecutul cu relele lui?

XI.

Tractatul de Paris, ce păstrează privilegiile Principatelor, a introdus o simțitoare modificare în starea lor.

Poarta rămâne suzerană cu drepturile ei de tribut și omagiu, și ci îndatoririle ce de mai multe ori a subscris, dar în locul protectoratului *exclusiv* al Rusiei, succede protectoratul *colectiv* al puterilor celor mari ale Europei.

⁶ Art. XXIII din tractatul de Paris, ce coprinde că administrația Principatelor va fi independentă și națională.

⁷ Art. XXII. Principatele vor urma a se bucura, sub suzeranitatea Porții și sub garanția puterilor contractante, de privilegiile și imunitățile ce posedau.

Acest protectorat colectiv va fi sau o vorbă zadarnică, sau va avea de țintă scopul de a da Principatelor o cheazăuire mai interesantă și cu rezultate priincioase de cât acelea ce le dăduse Rusia, va avea de țintă apărarea drepturilor lor în contra tuturor acelor ce ar voi să le calce.

Care sânt pericolile ce amenință drepturile Principatelor?

Care sânt mijloacele cele mai sigure pentru a le feri de-acele pericole?

Înainte de războiul din urmă primejdia venea de la Rusia. Mulțumită unei politic iscusite, ea știu a-și statornici și a-și crește influența sa în Principate. Acum însă proiectele ei s-au dat pe față; masca a căzut și nu ne mai putem teme de dânsa.

Ceea ce este de temut astăzi pentru Principate, este acel spirit de temere în privința Rusiei, pe care l-am mai spus și care există chiar după războiul trecut. Este cu dreptul oare a nu lăsa pe Români să se bucure de drepturile ce le-a dat Rusia, numai fiind că le sânt date sau garantate de ea?

O asemenea greșală, a lua umbra drept realitate, nu se poate face de niște adevărați politici.

Primejdiile ce amenință astăzi Principatele, o putem zice cu încredere, vin mai mult de la Austria și Poarta de cât de la Rusia.

Ce trebuie dar să facă puterile Europei ca să spere drepturile Principatelor Române și să le asigure prosperitatea? După idea noastră, doar lucruri ar ridica anevoințele, ar nimic toate stavilele, ar înfrâna toate ambițiile, și ar face a înceta toate intrigile.

Cea dintâi, să declare apărare de ori ce călcare drepturile ce Principatele dobândiseră în urma tractatului de la Adrianopol.

Cel de-al doilea, să dea două garanții acestor drepturi: Unirea Principatelor și ereditatea Prințului, ales de nația Română în deplină libertate.

Unirea Principatelor are în favorul ei un proverb vechi dar adevărat: Unirea face puterea. Nu este dovedită puterilor, acelor ce nu au nici o ambiție că puterea relativă a Principatelor, în loc de-a fi păgubitoare la vreuna dintr-însele este o garanție de repaos și liniște pentru fie care dintr-însele în parte, și o balanță pentru echilibrul Europei.

Unească-se Moldo-România, și va forma o nație în care intriga cu anevoință se va strecura. Vecinii vor găsi o barieră grea de sărit; Turcia are înainte-i o barieră mai serioasă: integritatea ei nu va mai putea fi amenințată așa de lesne, și țara ce o va apăra astfel, în loc de a fi împotriva-i, iar fi cu atât mai credincioasă, cu cât ar vedea că prin politica înțeleaptă a Porții, și-a dobândit puterea a apăra chiar pe Poarta și a se apăra împreună!

Unească-se Principatele și în loc de a fi un câmp deschis tuturor năvălirilor și ocupațiilor decorate cu ori ce titlu, în loc de-a fi expuse prin situația lor politică necontentitelor invazii, ca și locuitorii expuși frigurilor de bălți infecte, vor forma o miliție destoinică a apăra frontierele și a sluji de avangardă Otomanilor, atunci pământul lor, ocrotit de astă putere relativă, va fi fericit și va produce cu securitate bogățiile sale din lăuntru. Proprietățile, mai necultivate astăzi, se vor acoperi cu bogate holde. Stepele sale până aci pustii, nestrăbătute mai de nici un drum, se vor acoperi în scurt timp cu șosele, care vor înlesni comunicația, și în fine drumurile de feri vor brăzda lungile sale câmpii. Apele sale vor deveni niște arterii binefacătoare pentru comerț și civilizație, și Europa întreagă va privi cu bucurie efectul protecției sale și va primi tributul recunoștinței Românilor.

Ca să se realizeze acest viitor, mai este încă o măsură de întrebuițat, nu mai puțin folositoare de cât ce dintâi. În situația politică în care se găsește Moldo-România, după cum noua numire a Prințului pe șapte ani ni s-a părut un pas spre progres, și cea pe viață se părea și mai mare, asemenea și ereditatea lui ni se pare neapărat trebuincioasă.

Atunci numai se va pune un termen acestei nestatornicii, cauză principală a tuturor nenorocirilor României. Atunci numai vor înceta intrigile în țară și chiar afară din țară. Oamenii luminați și influenți ai Principatelor, în loc de a se depărta de alesul nației, se vor strânge împrejurii și vor sluji împreună țara, când nu vor mai fi preocupați a-și sluji propriile lor ambiții. Geloziile, rivalitățile din familii, tot deauna funeste în Staturile cele mici, se vor stinge puțin câte puțin; și în fine, Prințul ne mai fiind pus în luptă ca în trecut, ne mai fiind silit a-și întrebuița vremea și facultățile ca să placă puterilor străine și să-și pregătească lui sau la ai lui mijloace de-a viza la un tron efemer, nu va mai avea alte grije sau alt studiu de cât acelea de a administra țara desfășurând toate isvoarele de prosperitate sub privegherea unei adunări naționale și sub garanția Porții și a Europei.

Aceasta este, ni se pare, soluția cea mai de dorit în starea lucrurilor de astăzi, fiind că este cea mai practicabilă, și fiind că, respectând drepturile puterii suzerane, asigurăm tot într-o vreme drepturile și privilegiile nației Române.

XII.

Această soluție conformă, în parte cel puțin, cu intențiile a trei din puterile ce au subscris tratatul Parisului, Congresul ar fi putut s-o hotărască și s-o adopteze. Cu toate acestea plenipotențiarul au preferat să mai aștepte. Această așteptare funestă intereselor României pe care o ține de nouă ani în neastâmpăr, neștiind cum o să se rezolveze chestiile fundamentale a le organizației ei, România a primit-o cu liniște și resignație.

Cum ar fi putut ea să vorbească, când cei ce o guvernă îi închide gura, suprimă jurnalele; când armile străine îi ocupă teritoriul când chiar Turcia al căreia interes ar fi ca ea cea dintâi să apere independența Moldo-României și pământul ei de ocupații străine, ea îngăduie ocupația austriacă, lasă să se vădească dorința de dominație, și printr-un firma se împotrivesc a lăsa pe Români să-ți manifesteze dorințele și să-și apere drepturile prin reprezentanți aleși de dânși(i), drept de apărare ce se acordă chiar vinovaților ! Tăcerea dar a Românilor u este un consimțământ al lor, ci este mai cu seamă o elocvență protestație ce le este ertată celor slabi. Asculte această tăcere Puterile europene, și vor auzi glasul României îndreptându(-)se la toate, și la fie care în parte, cerând cu tractatele în mână autonomia lor.

Rușilor le zice: „M-ați protejat mult timp și v-am fost recunoscătoare. Dar într-o zi fără pretext m-ați ocupat cu nedrept, și nu v-ați sfiit, într-o luptă ce nu mă privea pe mine, să declarați Europei că mă luați drept zălog.

„Călcându-mi independența, ce-mi protejați până aci, m-ați autorizat a crede că binefacerile voastre era dictate de interes, și ați pierdut într-o zi influența ce dobândiserăți după mulți ani de ocrotire. Îndreptăvăți-ți greșeala; apărați autonomia pe care n-ați putut-o călca fără pedeapsă.”

Austriei: „Ai venit în Principate cu scop mărturisit de ale apăra de năvălirile și relele războiului. V-am fost recunoscători și v-am primit cu frăție și bunăvoință; dar când ne-am încredințat că de și s-a făcut pacea, armile tale tot vor să ocupe țara, n-am putut să mai hrănesc pentru tine decât nemulțumire și neîncredere. Interesele tale comerciale și influința ce ai trebuință a păstra pe Dunăre te invită să adopți altă politică, și în loc de-a însufla ura silește(-)te să ne atragi simpatia, respectându(-)ne drepturile și autonomia”.

Turciei: „Îmi ești suzerană: nu ți-am contestat nici odată acest titlu. Viu să-ți cer a-mi respecta drepturile. De ce nu te încrezi în mine? De ce îngădui ocupația teritoriului meu? De ce ameninți vechile noastre privilegii? De ce înnebunesc glasul dorințelor mele? De ce nu îngădui ca la Conferințele ce vot hotărâ viitorul meu, să am, dacă nu reprezentanți ai naționalității(i) mele, care să voteze cu judecătorii mei, cel puțin delegați care să apere dorințele mele? Nu lăsa altora pretextul, dorit poate, de-a ne proteja. Protege-ne chiar tu ! Respectează-ne autonomia ce am câștigat-o prin sânge de la Sultan(i) voștri, și ne-a consfințit-o nenumărate tractate”.

În sfârșit, Franței și Engliei: „Ați combătut în numele dreptății: face-ți să se respecte dreptatea. Nu ne trageți din ghiarele unei ambiții ca să ne lăsați în ghiarele alteia. Austria n-a vărsat nici o picătură de sânge, în vreme ce voi ați vărsat pe-al vostru. N-o lăsați să culeagă roadele unui război, ale cărui dureri numai voi le ați suferit. Turcia vă e datoră respect pentru integritatea ce i-ați asigurat; întrebunțați influența legitimă ce ați dobândit asupra-i, ca să pledați cauza noastră, ce este dreaptă și care interesă atât pe voi cât și pe noi.

„De și Stat secundar, România are și ea valoare în ochi(i) Europei și în echilibrul ei. Ea neutralizează acest mare rău al Dunării, unul din principalele arterii ale continentului. Ați fost destul de puternice ca să preîntâmpinați, fiți destul de înțelepte ca să prevedeați răul.

„Greșalele diplomației să nu mai formeze același nod al chestiei Orientului pe care sabia voastră l-a tăiat.

„Asigurați-ne autonomia și nu îngăduiți ca să fim nici Pașalâc turcesc, nici Provincie rusească sau austriacă.

„Aceasta ar fi în contra interesului Europei și după cum a zis un mare orator Englez: *în contra dreptului.*

„Ministerul care dirige treburile Engliei, s-a arătat tot-deauna apărător al dreptului națiilor; părsind astăzi apărarea drepturilor României nu și-ar schimba politica, și nu și-ar înmulți numărul inamicilor săi.

„Cât pentru Franța, România ce tot-deauna a simțit o vie simpatie pentru dânsa, își întoarce ochi(i) asupra-i ca spre o soră mai mare în civilizație și progres și adastă de la dânsa sprijin și protecție.”

Îată ce zice Europei tăcerea României. Și noi, ca să încheiem, ne întoarcem la o considerație dezvoltată în această scriere și întrebăm: Care a fost cauza amestecului Rusiei în Principatele Române? Călcarea drepturilor Principatelor de Poarta Otomană.

Aceleași cauze n-ar produce aceleași efecte?

Mijlocul cel mai sigur pentru Occident de-a desființa influența rusă în Orient, nu este de-a șterge până și urmele binefacerilor rusești; ci de a garanta drepturile popoarelor și de ala da mai mult decât le dăduse Rusia.

Puterile occidentale se îndoiesc oare de izbânda unei asemenea politici?

Tratatul din Paris fi-va oare numai o hârtie scrisă?

FINE.